

A KÖVEK VALLOMÁSA

Vezessünk csoportokat Aquincumba és az óbudai múzeumokba

Aquincumot fölösleges bővebben bemutatni nemcsak a budapestieknek, de az ország más vidékein lakó sok hazánkfianak sem. Közismert, hogy Aquincum régi, római város volt, amely időszámításunk kezdeti éveiben keletkezett, amikor a rómaiak elfoglalták Pannóniát, a mai Dunántúlt. (Fővárosunk területén akkor, elsősorban a budai oldalon, több faluban szétszórva kelta származású eraviszkuszok éltek, akiknek törzsi központja a Gellért-hegyen és a Tabánban volt. Erőteljesen szeretnék azonban felhívni a figyelmet az Aquincumi Múzeum előterében, a legutóbbi években, jókora területen létesített római romkertre, amely páratlanul megejtő látványával szinte a földhöz szegezi a szentendrei HÉV megállójából az utcára lépő utast.

A kép valóban nem mindennapi. Mintha láthatatlan kezek egyszerre kezdtek volna hozzá egy városrészt, vagy egy kisebb város építéséhez, de egy méter körüli falmagasságnál abbahagyták, le sem vakolva a példás mérnöki pontossággal egymásra helyezett termésköveket. Kétezer évvel ezelőtt valóban város állott e helyen, Aquincum polgárvárosa, amely funkciójában különbözött a római Duna-parti erődítményektől és az azokat övező táborvárostól, melyben az erődítmények védőseregét ellátó kereskedők és iparosok laktak, valamint a katonákhoz tartozó asszonyok is gyerekeikkel. A táborváros eleinte csak kezdetleges épületekből állott, de amikor a rómaiak az I. század végén a mai Óbuda központjában, hater ezer főből álló légió részére, erődítményrendszerrel létesítették, a II. század elejétől a táborvárosban is építettek díszesebb kőházakat.

Ezeknek kiásott emlékeit és maradványait három kisebb óbudai múzeumban is láthatjuk: az első a III., Meggyfa utca 21. szám alatt van, ahol a Herkules villa látványos és művészi mozaikjaiban gyönyörködhetünk; a második a III., Korvin Ottó út 63. szám alatt, ahol az egykori római légió táborainak déli kapuja közelében két középkori romjait ásták ki. Az egyikben egy kádfürdő helyiségeit találták, a másodikban vadászjeleneteket ábrázoló falfestményeket. A romok fölé védőépületet emeltek és azt múzeumnak rendezték be. A harmadik kisebb múzeum a III., Flórián tér 5. szám alatt található és szintén egy római katonai fürdőt, az egykori Aquincumban állomásozott II. légió fürdőjének napvilágra hozott emlékeit mutatja be. A fürdőt a II. század elején építették, a III. és IV. században renoválták, illetve

bővítették. A fürdő mellett az egykori római katonai kórház, a valedudinárium romjait találták meg.

A két épületben római orvosi emlékeket, akkori „műszereket” és feliratokat találtak. Az épületek egy részét, a fürdőmedencéket és a központi fűtés berendezését még Mária Terézia uralkodása idején ásták ki és a romok fölé a XVIII. század végén védőépületet emeltek. Ezt a védőépületet alakították át múzeummá, amelyben az újabb ásatások során előkerült emlékek is láthatók.

A három múzeum látónivalói együttesen adnak átfogó és érdekes képet a kétezer év előtti itteni római életéről és kultúráról. Van itt mit nézni és van min elgondolkodni... Mindezekhez hozzátartozik még Óbudán a két egykori amfiteátrum is: a polgárvárosi és a katonai táborvárosi, melyek közül az utóbbi volt a nagyobb 131 méteres hosszúságával és 107 méteres szélességével. Lelátóin tízezer néző férhetett el. Az épület keleti oldalán Nemesis istennő szentélyét hozták napvilágra, északi bejárata mellett pedig egy díszes márványtáblát, melyet a légió harci jelvénye: pegazuson álló Viktória alakja ékesít. A jelvényt Antoninus Pius császár adományozta a légiónak a 145. körüli években. Az amfiteátrum konzervált romjai a III., Korvin Ottó út és Nagyszombat utca sarkán állandóan megtekinthetők. A polgárvárosi romkert északi oldalán levő romok szintén.

Aquincum rangja és fontossága

A fentebb említett egykori római katonai táborvárostól közel két kilométerre északra építették föl Aquincum polgárvárosát, melynek helyét legújabb látványos romkert jelzi. A polgárváros volt a közigazgatási és kultúrközpont s ezt a szerepét oly kitűnően töltötte be, hogy 124-ben Hadrianus császár a „municipium”, 194-ben pedig Septimius Severus császár a „colonia” rangjára emelte, amely akkor a római birodalomban a legmagasabb városi rangot jelentette. Amikor Traianus császár a II. század kezdetén Pannóniát két tartományra osztotta fel, Aquincumot tette meg Alsó-Pannónia fővárosává. Itt volt a legátus: a császári helytartó székhelye, akinek pompás palotája a mai hajógyári szigeten állott.

Aquincum, a tartományi székhely a II. és III. században élte virágkorát, a bár a IV. században kvád, avar és más ellenséges betörések a várost többször is elpusztították, romjaiból mindig felépült és új életre kelt. Az V. században a hunok támadtak rá a virágzó városra és elfoglalták egész Pannóniát. Attila halála után különböző germán törzsek, majd a következő évtizedekben perzsák, gótok, herulok, longobardok dúlták fel a várost, úgyhogy Aquincum megmaradt lakossága elmenekült.

A VI. században az avarok törtek rá ismét a városra két hullámban is, megszállták az egész Duna men-

IDEGENFORGALOM

1973 OKT 902-6

tét és Dunántúlt s berendezkedtek Aquincumban is. Az avar birodalom bukása után az avarok túlnyomó része is elvándorolt, elmenekült innen, zömmel észak felé, csupán kisebb avar csoportokat, valamint a frankok által idetelepített s ugyan-csak nem nagy számú szláv lakosságot talált itt a magyar honfoglalás 896-ban. Aquincum, Obuda és a főváros több más pontja Árpád fejedelmi törzsének birtokába került. Egy bizonyos: a római birodalom bukása és a magyar honfoglalás közötti viharos évszázadokban az itt megfordult különféle népek közül, egyedül az avaroknak sikerült a Duna mentén tartósabban megtelepedniük és államot alkotniuk. Aquincum és a rómaiak által hátrahagyott különféle létesítmények ezekben a századokban is fontos szerepet játszottak. A honfoglaló magyarok is felismerték Aquincum fontosságát és egyik fő szálláshelyükké rendezték be.

Contra Aquincum

Az elnevezés újabb keletű ugyan, de szintén egy régi római erődítményt jelöl, melyet az óbudai Aquincumtól jóval délebbre, a mai Március 15-e téren, az Erzsébet-híd pesti hídfőjénél, tehát a Duna bal partján, a III. század végén építették a rómaiak a dunai rév és átkelőhely védelmére. A négyszögletű erődöt több ízben bővítették és a népvándorlás évszázadaiban is használták. Ez várostörténeti és régészeti szempontból azért rendkívül jelentőségű, mert e körül a római

erődítmény körül keletkezett és épült ki a középkori Pest városa, valószínűleg római, eraviszkusz és később avar lakossággal.

A régi, római erődnek napjainkig már csak az alapfalai maradtak meg s mivel a Duna beszivárgó vize ezeket is teljes pusztulással fenyegette, úgy gondolták megóvni a nagyértékű régészeti emlékünket, hogy a Március 15-e téren föld alatti múzeumot létesítettek, ez azonban nem bizonyult célravezető megoldásnak. A Duna vize magas vízállásnál ide is betört, eliszaposította a múzeumot, ahonnan a kiállított tárgyakat és mozgatható emlékeket végül is részben a Nemzeti-, részben az Aquincumi Múzeumba kellett átszállítani.

Mindezeket követte azután a végleges megoldás, amely kitűnően sikerült. A modern városképi és a muzeológiai követelmények mesteri összehangolásával a volt föld alatti múzeumot szabadtéri múzeummá alakították át, amely így, lesüllyesztett formájában, sokkal hangulatosabban tárja a néző elé az 1800 éves erőd északi falszakaszának és két bástyájának konzervált romjait. És ami igen fontos; leleményesen oldották meg a Duna vizének esetleges beszivárgása elleni védekezést is, mert az erős betonszigetelés mellett kis vízmedencével vették körül a falmaradványokat, melyeket a mélyebbre helyezett medence bizonyosan megvédené a Duna-víz támadása ellen és fölfogná a beszivárgó vizet. Jól megtervezett fel- és lejáróival, szellemes szökőkútjával valóságos kis nyitott „ékszerdobozt”

teremtettek Contra Aquincumból a belváros szívében, az Erzsébet-híd pesti oldalán, pedig néhány évvel ezelőtt már-már be akarták temetni, mint „reménytelen esetet”.

Most sok embernek és pestinek és idegennek, idősnek és fiatalnak, gyerekeknek szerez nem kis örömet napfényes napokon, amikor az idősebbek üldögélnek a körbe helyezett padokon, a gyerekek pedig önfelédtszívajjal szaladgálnak — játszanak itt a csaknem kétezer esztendő történelmi árnyékában.

Óbuda rekonstrukciója

napról napra nehezebb helyzetbe hozza az Aquincumi Múzeumot. Az öreg házak bontása és a párhuzamosan folyó ásatások szinte naponként hoznak napvilágra régi, római emlékeket: szobrokat, falmaradványokat, falfestményeket, díszítéseket, különféle használati tárgyakat, amiket beszállítanak ugyan a múzeumba, de elhelyezésük, rendezésük még jó időbe fog kerülni. Szükség lenne ehhez a múzeumnak, elsősorban a kőtár bővítésére, hogy a sok nagyértékű lelet ne menjen tönkre.

Sz. Póczy Klára, aki a Budapesti Történeti Múzeum keretében éppen ezeknek a gazdája és irányítója, nagyon jó és nagyon szépen kivitelezett ismertetőt írt az Aquincumi Múzeum kiállításáról és színes borítólapú leporellót az aquincumi romkerből, polgárvárosról, valamint a három kisebb óbudai múzeumról. Ebben az utóbbiban a lényegyet illetően a következőket mondja:

— A most folyó helyreállítások alapelve az, hogy a maradványok a Budapest területén szétszórt településrészek egységét fejezzék ki, mert csak együttesen dokumentálhatják a római kori város jelentőségét.

— A feltárt emlékeket topográfiai sorrendben mutatjuk be: északról dél felé haladva először a polgárváros, majd a katonaváros következik. Hangsúlyozzuk, hogy a kétezeréves romok ma már csak emlékeztetnek az egykori épületek monumentalitására. Csupán falrészek láthatók, melyekről hiányzik a vakolat s a díszítés; az épületek funkciójára az alaprajzból és azókból az ásatások nyomán előkerülő tárgyakból következtethetünk, amelyek az Aquincumi Múzeum kiállításán és kőtárában, valamint Obuda három kis múzeumban tekinthetők meg.

Ezek a szavak is csak alátámasztják azt a véleményünket, hogy idegenforgalmi szerveinknek, hivatalainknak állandó programjukba kellene iktatniuk Aquincumot olyan formán, hogy minél több bel- és külföldi látogatócsoportot vezetnek ide. Mert Aquincum és Contra Aquincum is ma Budapest egyik nagy látványossága.

Kelembéry Sándor

